

ПРОФ. ДР. СТЕПАН СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ.

І Д Е Ї
ШЕВЧЕНКОВОЇ ТВОРЧОСТИ

Читано на сьвяточних зборах членів Наукового
Товариства ім. Шевченка у Львові 10 марта 1914.

---

*(Передрук із „Хроніки Наукового Товариства ім. Шевченка“
ч. 58.*

ЛЬВІВ, 1914.

НАКЛАДОМ АВТОРА.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1911

ALFRED R. MORGENTHAU

PH.D. 1935

1911

ALFRED R. MORGENTHAU

PH.D. 1935

B-5549
2012

ПРОФ. ДР. СТЕПАН СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ.

І Д Е Ї
ШЕВЧЕНКОВОЇ ТВОРЧОСТИ

Читано на сьвяточних зборах членів Наукового
Товариства ім. Шевченка у Львові 10 марта 1914.

---

*(Передрук із „Хроніки Наукового Товариства ім. Шевченка“
ч. 58.*

Анар. с. 26 уррр - 1949

ЛЬВІВ, 1914.

НАКЛАДОМ АВТОРА.

В ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 185.320

72434

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Бажав би я в цю велику хвилю, коли святкуємо 100-літній ювілей уродин Тараса Шевченка, дібрати як найкращих слів, щоб ушанувати найдорожчу нам пам'ять великого генія народного України. Та хто з нас чує в собі силу сказати, чим був і чим є тай ще буде для нас Шевченко? Чи значіне його для українського народу може вже вичерпало ся? — Ні, ніколи воно не вичерпаєть ся, бо в його творах зложені слова вічної правди, неминущої краси, найглибшої доброти. Вони самі від себе все обновляють ся, будять все наново нові думки, будять нове житє. Вони мають таку чарівну силу, що до глибини потрясають, зворушують душу, сумління земляків, що мов вогнем палають-печуть навіть закаменіле серце і таким чином все наново спричинюють цілковитий переворот в думаню, розуміню і діланю людей. Оце-ж то і є та велика сила правдивого мистецтва, що воно розбирає чоловіка геть до шпіку і кости, заставляє думати, розуміти, почувати біль, терпіня, утіху і радість, плакати, любити, ненавидіти і нарешті ділати. Хто з нас не зазнав цієї чарівної сили поезії Шевченка на собі самім? Хтож це може словами виразити? — Це дасть ся хіба серцем відчути!

Оттакого то пророка, мученика за правду, волю і славу України, дав нам в 19-ім в. хлібороб-кріпак на доказ, які величезні моральні і культурні сили і скарби криють ся в широким масах українського народу. Цінити ті скарби треба тим

більше, коли зважимо, що не в силі було їх звіечити навіть кріпацтво, це „пекло на цім світі“, це глибоке море всякого безправства, всякого зісуття, всякої неморальности і дикого звіврства, диких і лютих надужить сильнійшого над немічним, як усі ті образи розкрив нам перед очима сам таки Шевченко.

Ой бо справді кріпацтво було найстрашнійшою язвою України, яку ї завдала нова її протекторка Москва. Народ повернено дійсно в невільника в найгіршим того слова значіню, а моральні наслідки неволі маси народу показали ся страшні. Бо неволя народу потягає за собою загальну неволю, також неволю і тих, що нібито павують над народом. Не лиш у кріпака, але і у його пана зарівно душа раба. Оцеж бо і є страшне прокляте неволі — та гієрархія рабів над рабами, рабів, що панують над закріпощеним народом, самі не хочуть робити, не можуть робити, бо ближнього мають за машину, бо для праці мають тільки відразу, погорду.

Тому то і вольна колись Україна з своїм вольним козацтвом, вольні ще в 18-ім в. державні організації укр. народу Гетьманщина і Запорожська Січ, попали були в такий стан, який вірно змалював Шевченко особливо в Посланію і в Сні, де і пани українські представляють ся підлими рабами, недолюдками.

На ґрунті неволі і кривди, там, де „людей запрягають в тяжкі ярма, орють лихо, лихом засівають“, там, де „продають або у карти програють людей“, де „правдою, де людською кровю торгують“, де „кати знущають ся“ над людьми, де „люд нависний — це до панів сказано — скаженіє“, нічого доброго вирости не може.

Де нема сьвятої волї,
Не буде там добра ніколи!

Часи, в котрих хліборобсько-кріпацька дитина Тарас прийшла на сьвіт Божий, в котрих Тарас розвивав ся і працював, були просто страшні. Вже за царя Олександра І-го абсолютизм по невдалім поході Наполеона значно скріпив ся, але по придушенім повстаню декабристів 1825-го р. запанувала в Росії, як каже Герцен, чума реакційна, брутальність, безглуздість, цинїзм і провокаційну нелюдскість якої годї словами схарактеризувати. Досить сказати, що найсьвітліjšа

голова тодішньої Росії, Белінський, правліне за царя Николая І-го називає панованем шайки злодіїв і розбишак.

І в таких часах не побояв ся Тарас Шевченко виступити з завзятим жаданем для народу волі, економічної, соціальної і політичної волі. Правда, страшно діткнула його за це тяжка царська рука, та на тлі лютого звіврства тим яскравіше заясніло світло його тенія і не притьмили ані трошки того світла такі велкани і лицарі духа і мистецтва, як Гоголь, Тургенєв і н., якими пишаєть ся сучасна російська література.

Завдане поета розумів Тарас Шевченко не як завданку, аби собі чи людям тугу розганяти, не як примху розніжненої або зденерованої душі, що сама не знає, що з нудьги почати, а так поважно, так глибоко, так наскрізь благородно і ідейно, як і між найбільшими поетами світової слави мало хто другий. Шевченко кладе поета нарівні з пророками, яких „господь, любя своїх людей“, посилає на землю людям, „свою любов благовістить, святому розуму учить“, учить, „як в світі жить“, „благовістить любов і правду і добро, добро найкраще на світі то братолюбіє“. Він хоче бути пророком своему безталанному народови.

Ціле своє житє посвятив Тарас безнастанній боротьбі за правду і волю, скрізь за неї вступав ся і за неї терпів.

Проти катів, тираців, розпинателів народних, против панів і полупанків пускає він острі громи-стріли за кривду людську, за кривду-недолю України. Та не з ненависти до них, а з найщирішої любови до людей і до них таки самих, аби і вони стали людьми.

Він навчає нас

Путиями добрими ходить,
Святого Господа (т. зн. правду) любить
І брата милувать —
І всякому добро творить;

він наказує нам „за правду стать“, а навіть „за правду згинуть“, він лишив нам заповіт порвати кайдани неволі.

Любов, правду і волю поклав він в основу нашого як індивідуального, так і колективного життя народного. Це ті етичні сили, що дадуть нам досягнути найвищій щабель доско-

налости і культури, що принесуть „мир і радість на землю людам“.

Поезія Шевченка натхнена найглибшою, найніжнійшою етикою. Вона не лише будить моральні пориви, стаить і гартує душу і волю, вона підоймає душу все више, все више, аж ген у найвищу височинь до правди-істини, до Бога. Серед гнилизни страшного морального зіпсутя в Росії, серед біснуватого урядового обскурантизму того часу, тоді, як

заснула Україна,

Буряном укрилась, цвіллю зацвіла,

В калюжі, в болоті серце погноїла

І в душло холодне гадюк наустила,

Тараз Шевченко став апостолом, пророком нового життя і новим, нечуванним доси словом, що мов „ножі обоюдні розпанахують погане, гниле серце трудне й виціджують сукровату“, вливає в серця земляків „живої, козацької тої крови, чистої, сьвятої“, рве „кайдани лихої ночі“, що ними „оковано вільний розум“, будить братів до нового життя.

Етичний напрям поезії Шевченка має свій підклад не лиш в здоровім етичнім почуваню хліборобської душі, — з Шевченком українська література перестає бути забавкою панів-аристократів! — а также в філософії і в поезії усіх європейських народів того часу. По французькій революції, що вибухла в наслідок духового перевороту в 18 ім в. і зрушила підвалини давного політичного і соціального ладу, а відтак по реставрації монархії всі передові люди кинулись шукати за принципами нового ліпшого життя, бажали розпізнати змісл життя і всіх його стосунків, бажали додумати ся до такого ладу, який був би добрий і зовсім безпечний. А що політична діяльність була тоді неможлива, то усі думки, уся духова праця повернулись в область внутрішнього життя людини. Чуте набирає особлившої сили, сильний ліризм стає ознакою часу. Людина і її стосунок до людей, до громадянських організацій, до світа — це предмет як філософії, так і поезії, котра з свого боку в тих часах є просто філософією.

Серед моральної калюжі, в якій тоді бродили в Росії, а особливо на Україні, вринають в душі Шевченка, в душі людини, що почувала в собі покликане до великого діла, самі собою і зовсім зрозуміло, а в наслідок особливих обставин

України живійше і яскравійше навіть, ніж у російських письменників, перед усім всякі етичні і соціяльні питання життя. Він малює, аналізує, розбирає критично життя на Україні і всякі його стосунки, запускає зонду в суспільні рани як найглибше, навіязує до того всього свої найтонші рефлексії, дає можливість побачити усю погань цього життя мов в зеркалі, заставляє людей здригнути ся усею душею на вид образу своїх власних поганих діл, своєї власної чорної душі. А вжеж недоля жіноча найшла в нім свого найбільшого речника.

Виринули вони в душі Тараса з найбільшою силою під час трох подорожий по Україні в роках від 1843—1845, які помімо гучних, величавих прийомів у українського панства зробили на Тараса як найсумнійше вражінє. В листах до Кухаренка з р. 1844-го сказано ось що: „Був я торік на Україні, був у Межигорського Спаса і на Хортиці і скрізь був і все плакав. Сплюндрували нашу Україну катової віри Німцот з Москалями. Там чорт ма людей. Німці прокляті більш нічого. Там опріч плачу нічого не почую“.

Кріпацтво зі всіма своїми звірствами, а окрім того загальна національна і соціяльно-моральна темнота панів, брак всякого зрозуміння для потреб краю і народу, сліпе малпованє чужини, брак всякої самостійної, розумної думки і праці, а притім безмежна зарозумілість і великопанське самодурство, чому всьому Тарас по 14-ти роках, як не був в ріднім краю, мав тепер нагоду з близька придивити ся, все те наповало його душу на баях, забавах і гулянках гіркою трутою. І він нераз, як каже княжна Варвара Репвіна, „згорнув крила і серцем упав на землю усею своєю вагою“. Княжну Варвару, цього його „ангела хранителя“, його „сестру“, його сумліне, смутило те, що Тарас занадто приставав собі з „мочимордами“, та що вона не раз, а часто бачила його таким, яким не бажала бачити ніколи. Поезії Тараса з тих часів показують однак як найвиразнійше, що причина цьому і тому лежала в тім, що він бачив, і що чув на Україні. А бачив і чув він таке, що

Як би розказать
Про якогонебудь одного маїната
Історію правду, то перелякать

Самеб пекло можно, а Данта старого
Полупанком нашим можно здивувать!

Вражнія з тих подорожий по Україні доводили Тараса до найбільшої розпуки, вираз якої находимо ми в усіх поемах Шевченка, написаних в роках 1843 — 1846 ро.

Маючи це перед очима, що йно порозуміємо докладно, що значить його думка:

Чого менї тяжко? Чого менї нудно?
Чого серце плаче, ридав, кричить
Мов дитя голодне? Серце мое трудне!
Чого ти бажаєш? Що в тебе болять?
Чи пвти, чи їсти, чи спатоньки хочеш?
Засни мое серце, на віки засни
Невкрите, розбите! А люд нависний
Нехай скаженіє!... Закрий серце очі!

Не написьменному людови, а панам нависним Тарас це в очі каже, що вони скаженіють!

В такім настрою перейшли три літа, літа найсумнівнїших спостережень, найпоганїйших досьвідів з людьми,

Що серце збиралось
З ними жити, їх любити,

з людьми, що їх як найдосаднїйше характеризують слова Шевченка:

Кругом мене, де не гляну,
Не люди, а змії.

Не власна недоля причиною його горюваня, а це, що

й малої дитини

Я не бачу щасливої.
Все плаче, все гине!
І рад би я сховати ся,
Але де, не знаю.
Скрїзь неправда, де не гляну,
Скрїзь Господа лають!

Ось правдиве поясненє для того стану, який княжнїй Варварі так дуже не подобав ся. Бо не байдужний був Шевченко, так як пани українські, що його самого так радо приймали та гостили, на людськеє горе. Думи проклятї про це горе, про горе-недолю України ніколи його не покидають.

За думою дума роєм вилітає,
 Одна давить серце, друга роздирає,
 А третя тихо-тихесенько плаче
 У самому серці, може й Бог не бачить.

Комуж її покажу я,
 І хто тую мову
 Привітає, угадає
 Великеє слово?
 Всі оглухли, похилились
 В кайданах, байдуже...

Оцеж то його найгірше болить, що люди мов оглухли, на все байдужні, хплять ся в кайданах, кохають синів, щоб їх продати в різниці Москалеви, і службу катови України уважають патріотизмом; а щоб „за честь, славу, за братерство, за волю країни“ стати та ще так поступити, як зробив з Андрієм його батько в Тарасі Бульбі або Гонта з своїми синами в Гайдамаках, нема кому. Ось чому Тарас сумує та плаче!

Горяча любов Тараса до людини і до України не дала йому однак віддавати ся розпуці, песимізови. Вона попихає його до діла. Всю силу душі вкладає він в те, щоб з моральної калюжі підняти людей, щоб визволити Україну з кайданів лихої ночі.

Тому рішаєть ся він іти далі за власним голосом із „Тризни“ :

Не пропою вамъ пѣсни новой
 О славъ родины моей,
 Сложите вы псаломъ суровый
 Про беззаконія людей...

і починає складати псалми сурові про злочинства людей, оден суровійший над другий, як Сон, Іван Гус, Великий Льох, Суботів, Кавказ, Посланіє, Холодний Яр, Псалми Давидові і т. д. і т. д. Тут поезія Тараса доторкаєть ся із становища етики найболючіших ран суспільних і політичних на Українї, вона стає політичною, заступає трибуну парламентарну. І це зовсім зрозуміло.

Етичні питання і засади не є лише справою поодинокі людини, а витвором суспільности, громадянства, справою важною для усіх людей, тим то вони є zarazом питаннями політики.

В своїх сурових псалмах стає Шевченко обличителем катів, тиранів і людоїдів, підвіжків Москви і Варшавського сьмітя, українських панів перевертнів, недолюдків, пявок і усіх кривдників. В тих його поезіях дзвенить одна струна, струна безмежної скорботи і найжурливішого сумованя над долею України і її причинами. Це заразом люте обжалованє усіх, що спричинили недолю-неволю України. Кожде слово — це кроваві, пекучі сльози за чоловіка, а заокруглена їх цілість — це найгорячіше бажанє України і її дітям безталанним волі, сили і слави. З непохитною вірою в свій нарід, з кріпкою надією, що „встане правда, встане воля“ лунає голос Шевченка — боріте ся, поборете! В цих поемах виявив ся найщирійший український патріотизм Шевченка, палає найгорячіша, але не сліпа любов до рідного краю, палає вогнем любов до людвни взагалі, в цих поемах найвиша людяність, найблагороднійша альтруїстична етика найшла в Тарасови свого Богом натхненого речника.

На самому дні душі цього найбільшого на цілім світі — безперечно пари йому тут нема — обличителя усіх кривдників, „обличителя жестоких людий несвятих“, „алмазом добрим, дорогим сияє“ любов не лиш до покривджених, але і до самих таки кривдників. Він, великий наш біблієць, із Христової науки ясно і недвозначно витягнув такий висновок, щоб „за ката лютого молити ся“ і щоб бороти ся з ним „не огнем і мечем“, а „правдою і любовю“. Це той тон, що ще в молодечих його літах глибоко запав в його душу, коли він вчив ся біблїї та „списував Сковороду“, це продовженє філософії нашогож таки пвтогого філософа Сковороди. Далеко скорше, ніж мудрець з Ясної Поляни, великий Толстой, висказує Тарас і таку думку, що колиб між людьми запанували „любов і сьвятий розум“ і люди поступалиб після наук своїх „вротких пророків“, то не требаб на них ані „кайданів кувати, ані тюрми мурувати, не требаб було і царя“.

Зовсім зрозуміла річ, що аналіза етичних питань і засад веде также просто до релігійного питання, бож мораль це дуже важний елемент релігії, а становище урядової російської церкви просто провокувало до того Шевченка. Це показує нам велику душу Шевченка знов з вишого боку.

Шевченко наскрізь релігійний, він деіст. Однак його релігійність не є догматична, не спутана ніякими путами, не скована ніякими догмами, компромісовими установами, а жива, стихійна як саме життя. Він ні в чім не йде на компроміси, а знає лиш оден етичний закон правдивої релігії, яквй прикладає до всіх людських дїл, закон безмежної любови, закон абсолютної, чистої, живої правди-істини і правди-справедливости. Любов і правда це його Бог, якому одному він поклоняєть ся, уважаючи все проче брехнею.

Тому то не диво, що Шевченко нераз тоном старозавітного Мойсея і иньших старозавітних пророків з Богом дуже остро розправляєть ся. Та не з правдивим Богом веде він війну, не против Христа підймає Шевченко бунт, а против сфальшованого, лицемірного християнства, що сталось посьміхвищем науки Христової, против урядової російської церкви, против тої церкви, що „рай у найми оддає“, що наказує бити „поклони за кражу, за війну, за кров“, против византийства, против таких етичних засад, які драстично виразив Шевченко словами „деря, дери та дай і прямо в рай“, против таких християн, що „бючи поклони“ з братами діють те, чого і звір дикий не зробить, против таких просьвічених християн, що „земні бють поклони, за хрести ховають ся од сатани, а просять стиха супостатам християнам то чуми, то лиха, то всякого бозголовля“... За таку етику Христос не розпинав ся на хресті, той Христос, що перед ним Шевченко бє поклони! Туж урядову російську церков поборювали і передові люди Московщини, як великий критик Бєлїнський і п.

Самої натхненої проповіді засад нового життя, основаного на засаді найщирішого демократизму, волї, правди і братерства, без холопа і без пана, тої нової релігії, що після глибокої віри Шевченка має принести „мир і радість на землю людам“, було за мало. Треба було підперти її живими прикладами, аби тим збудити віру, піддержати надію, що „встане правда, встане вола“, викликати запад до сьвятого діла. А що дійсність таких прикладів не давала, сягнув за ними Шевченко зсвоім в душі романтики, цего незвичайно буйного літературного напрямю його часів, в давні славні часи України.

І виводить Шевченко перед очі земляків чудові живі образи із історії України, з історії козаччини, як то

„славні Запорожці вміли панувати“, як козак на байдаках великим Дніпром до Туркині їхали в гості, „не кишені трусить“, а „із турецької неволі братів визволяти, славу добувати“, як між ними панувала правдива рівність і братерство, як боролись вони за віру і волю з Ляхами, різались з ордами, як скородили списами московські ребра; розкриває високі могили, тих „свідків слави дідівщини“, що всі „начинені нашим благородним трупом, начинені туго“ показує, як бувало „козак усю мізерію оддавали своїй Україні небозі“, згадує „праведних гетьманів“ і з важкого болю стискаєть ся йому серце, що все те минуло ся, що все те у поганих, нікчемних внуків пішло навіть в непам'ять, вониж самі „сидять собі у запічку“, „панам жито с'ють“, „носять косу в росу“, „гнуть ся мовчки“, „а над дітьми козацькими поганці панують“.

Однак і темні сторони української історії дуже добре добачав Шевченко, нічого не затаював, нічого не прикрашував, до всього відносив ся критично, „славних, незабутих Брутів і Коклесів“ показував він також в правдивому світлі землякам.

Оцими порівнуваннями своєї сучасности з давнюю бувальщиною Шевченко перший у нас на Україні будить і заострює історичний змісл, цей важний добуток нових часів, часів гуманізму і вольнодумства 18-го в., якого зміслу перше зовсім не було, а який стаєть ся великою підмогою науки і поступу взагалі.

Із тогож таки кореня ідеї гуманізму виростає буїно ідея націоналізму, що знов таки першого у нас Шевченка захоплює усею силою і находить в нїм свого найшляхотнішого речника, що з найгорячішою любовю до України —

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
За неї душу погублю!

— до українського народу, української мови, звичаїв, обичаїв і всього того, що історично склалось в українську націю, що становить свій, питомий, український світогляд, умів сполучити не менше горячу любов до иньших націй, навіть і до таких, що з ними Україна цілими віками боролась, і до людства взагалі. Нї крихіточки в ньому того шовінізму, того месіанізму, яким якраз визначають ся передові тодішні люди

між Москалями, Поляками і н. Усі народи обіймає Тарас своєю любов'ю. Його ідеал дуже добре характеризує бажане,

Щоб усі Слов'яни
Стали добрими братами
І синами сонця правди.

Та не тільки усі Слов'яни, а геть усі люди!

Всім нам вкупі на землі
Єдинонмислів подай
І братолюбів пошли! —

молить ся Шевченко. Оттак то маючи перед очима образ вольної України, уявляє вже собі Шевченко висші політично-суспільні організації в збратаню усіх Слов'ян, а далі в збратаню усього людства.

Своїми історичними поемами запалив Шевченко почуте національне, привів до свідомости земляків те, що було оповите густою мракою; глибоким своїм чутем відчув це, що билось в серці мільонів народу, а не находило вислову; сховив змісл історії України і визначив українському народови ясну мету.

Лиш правдивий істинний народу уміє „невченим оком“ заглянути в саму душу народу, заглянути так глибоко-глибоко, що перед ним не укриється ніяка тайна, а висловити все, що там побачить, так ясно, так всім зрозуміло, що кожний пізнає в тім неначе свої власні, найщиріші думки, з якими доси нібито чомусь крив ся перед світом; виразити так щиро, так живо, так по мистецьки, такими чудовими образами, взятими із наскрізь народного світогляду, а так сильно, різко, часом знов з такою їдкою іронією, що від кожного слова стрепенеть ся душа і закаменіле людське серце тає як віск від вогню.

А в яку стрійну, пишну, щиронародну форму уміє Тарас убрати свою мову! Кожний витає в ній своє, рідне, а гарне-гарне — що не надивив ся, не наслухав ся! Музика тай годі, своя рідна музика, своя рідна пісня народна і коломийка в різних своїх ритмах, і шумка, і колядка, і весільна, і обжянка і кожда, кожда музикальна форма, яку лиш де-небудь віками придумав український нарід. Ось тим то Шевченко, як ніхто иньший, національний український кобзар. Та не лиш тим самим.

В світових питаннях етики, політики, релігії, філософії, в питаннях про основи нового життя, нового ладу, які займали в його часах найперших людей цілого світа, Шевченко серед найрізнішших філософічних течій і напрямів умів зберегти свою самостійність, не дав себе ніяким великим авторитетом збити з пантелику, не йшов на сліпо за „сучасними огнями“, не вів „з чужого поля великих слів велику силу“. Усе те, що безперечно було йому відоме із надзвичайно живої усної і письмєнної дискусії в цих справах — він же дуже добре знав Балінського, Герцена, Герценового „Колокола“ діставши в руки, цілував, відомі були йому не лиш западники і їх науки, але также теорії славянофілів і т. д. — усе те умів він перепустити крізь призму свого духа, умів він в горнилі своєї душі перетопити рідним, наскрізь українським світоглядом в свою рідну, питому українську систему. „Не копіруй, а всматривайся“ — було його гаслом не лише для малярства, але і для всього знання і життя. Чого він навчає, що проповідує, то не „по німецькому показу“, щоб „ніхто не второпав“, а так, щоб „неложними устами сказати правду“, свою правду. Де не глянеш, у Шевченка мудрість своя, бо він вчив ся так як треба. Свої, українському народови рідні ідеї, свої питомі форми вносить Шевченко в світову скарбницю культури.

В своїх твердих переконаннях він ніколи не захитав ся, ніколи „перед гордивнею ката не поклоняв ся“, ніколи з тодішнім ладом не погодив ся, як пр. Балінський, Гоголь і т. п. Як ґравітна скала непохитний, незломний, зовсім в собі гармонійний характер Тараса: наскрізь релігійний вольнодумець, найщиріший демократ, що кожного часу готов „за правду стати, за правду згинуть“, найшляхотніший альтруїст. Він наш апостол правди і науки не лиш словами, але і своїм життям!

Сильний, величезний був його вплив.

Мов чародій збудив він з тяжкого сну великий 30-кілька мільоновий нарід, зєднав його до купи — помімо політичних кордонів, приєднав його для великого культурного поступу, заставив до культурної праці, вказав йому ціль цієї праці, ввів його як націю у світ, між люди.

Згадаймо хотьби недавню ще минувшину зі всіма приналежностями кріпацтва, панщини, згадаймо гірку долю українського безталанного народу в тих часах, гірку долю запла-

каної матери України, а огляньмо ся нині навкруги себе, то не лиш ми самі сьміло можемо сказати, а і цілий сьвіт добре це знає і добре вже чує, що

Трупн встали
І очн розкрили.

Український нарід встав, встав без гомону, без крику і гвалту, без гуку гармат рве „кайдани лихої ночі“, якими оковано його розум, і за короткий час праці своїми культурними здобутками-придбаннями звертає на себе очі всеї Європи, всего цивілізованого сьвіта, стає між народами Європи важним культурним чинником. Це безперечна заслуга поезії Тараса Шевченка. І в тім лежить вже не лиш національне, але і сьвітове значінє його поезії.

Як дуже Шевченко випередив свій час глибокими ідеями своєї творчости, найліпший доказ на це, що і тепер, 53 роки тому, як поховали його „серед степу широкого на Вкраїні милій“, в Росії все ще не такий лад, щоб вільно було почути його „святее слово, сьвятої правди голос новий“, щоб вільно було його за це слово пошанувати.

Бодай не казати!

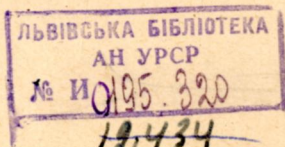
Бо за людий сором, бо серце болить.

Громом лунає до тих його ворогів голос Тараса:

Схаменіть ся! Будьте люди,
Бо лихо вам буде.
Розкують ся незабаром
Заковані люди.
Настане суд...

Не яканебуь пропаганда зробила Шевченка в українськїм народї великим — самі глибокі ідеї творчости поета-пророка витворили широкий, майже релігійний культ Шевченка.

Неначе наш Дніпро широкий
Слова його лились, текли,
І в серце падали глибоко
І нїби тим огнем пекли
Холодні душі. Полюбили
Пророка люди і молились
Йому і слюзи знай лили.

Молились і будуть молити ся. Нема ніякої сили на світі,
щоб вирвати з серця любов народу до свого великого генія-
пророка.

Жива

Душа поетова сьвятая,
Жива в сьвятих своїх речах,
І ми читаю оживаєм,
І чуєм Бога в небесах.

5549

ПРОВІРЕНО
С/Ф. 287

ПРОФ. ДР. СТЕПАН СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ.

І Д Е Ї
ШЕВЧЕНКОВОЇ ТВОРЧОСТИ

Читано на сьвяточних зборах членів Наукового
Товариства ім. Шевченка у Львові 10 марта 1914.

(Передрук із „Хроніки Наукового Товариства ім. Шевченка“
ч. 58.)

ЛЬВІВ, 1914.

НАКЛАДОМ АВТОРА.

В ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.